

liebben emelkednek ki Károly Árpád tanulmányaiból. Érdeklődése inkább a politikai történetnek szól, különös érzékkel kezeli az alkotmányjogi problémákat. Józan, világos történelmi látása az ő fiatal korában — Thaly romantikus antihisztorizmusának kora — elég ritka adomány s érdekes látni, mily örömmel ragad ki olykor ő, a kálvinista liberális nemzedék előkelő képviselője, ismeretlen katolikus nagyságokat a feledés homályából és mutat rá történelmi fontosságukra: éreztetve mintegy, hogy a történész számára a felekezeti szempont veszedelmes impedimentum. Ő állapította meg először — s ez újból elfogulatlanságának bizonyítéka — hogy a protestáns vallás tanai «a cujus regio, illius religio hallgatag elismert, érvényben volt elvénél fogva» terjedtek el (170. lap). Korának liberális történetsszemlélete

inkább érdeklődési körén érezhető, mely a nemzeti ellenállás és a köz- és alkotmányjogi harcok korára szorítkozik. Az árpádkori társadalom szervezetéről írott tanulmánya pedig azt bizonyítja, hogy a középkor tanulmányozásában is jellemezte Károlyi Árpádot a korszerű történettudományi szempontoknak a magyar történelemre való alkalmazása. Sajnos, nem adatott meg neki, hogy egyetemi tanszéken új történészgenerációkat európai látásra neveljen: a magyar történetírásnak, mely a múlt század végén határozott dekadenciában volt, nagy szüksége lett volna úgy európai színvonalára, mint ellenállhatatlan melegségű, nyíltszívű és tisztalelkű jellemére és ebből fakadó nagy tekintélyére, mely így, a bécsi távolból csak korlátozottan érvényesülhetett.

Eckhardt Sándor.

Színházi szemle.

A Nemzeti Színház Kisfaludy-ünnepe.

A Kérők felújítása és Voinovich alkalmi játéka.

Ha a színház «kegyeleti» előadást akar rendezni s a multnak áldozni: a maga hivatásával kerül szembe, mely a megjelenítésnél egyéb nem lehet. Kisfaludy Károly halálának centenáriuma sem szolgálhatott alkalmul arra, hogy azon illetődjünk meg: szép-apáink költője immár száz éve halott; abból is annak kellett kiderülnie, hogy ez a jószemű, meleg, magyar kedélyű költő a színpadon mindmáig él. A Nemzeti Színház lelkes munkájából ki is derült. Budapest legjobb közönsége olyan őszinte naivsággal élvezte végig *A kérők* ártatlan komédiáját, mintha nem is a világháború után élne, hanem valamikor Napoleon hadjáratai táján. Gyönyörködött a kacsalábon forgó színpad verőfényes biedermeier képeiben, viharos tapsal

honorálta az «élő színlap» kedves ötletét, mely a karakterekhez szabott táncfigurákban vonultatta el a függöny előtt a játék valamennyi szereplőjét s azután csupa-jóakarát izgulással kísérte a bonyolultnak nem igen mondható bonyodalmakat. Ezeket a színház legjobb «magyaros» művészei pergették le: a veszélytelenül mennydörgő Kürti József, a tűzről pattant Somogyi Erzsi, a komikumon át igaz magyar fidelitást éreztető Kiss Ferenc, a finom izléssel aggszízeskedő Kiss Irén s a szilvóriumzamatú Bartos Gyula. Ághy Erzsi meg Harasztos a holdvilágos oldalon jeleskedett; Pethes Sándor pedig Szélházyjával azt a típust mutogatta, melyet azután Széchenyi a Nemzeti Kaszinóval igyekezett jobb belátásra bírni.

A kérők Kisfaludynak vígjátékírói elsőszülöttje, kezdetlegesebb és vértelenebb a *Csalódások*-nál. De azért könnyű kotzebuei szövetéből máig

sem koptak ki Kisfaludy szeretetreméltó kedélyének aranyzárai.

Voinovich Géza a levée de rideau-nak szánt *Kereszt-út*-tal finom stílusérzékkel, biztos korismerettel, előkelő izléssel oldta meg nem túlságosan sokatérő hagyományú feladatát. Tartózkodott minden kongó apothéozistól, gyöngéd leleményű utalásokat szőtt be rövid jelenetébe a nyomában következő *Kérők*-re s azt a latinizáló fiskálist, kiről Kisfaludyval azt mondhatja, hogy modeljéül szolgált, a színház is Kiss Ferencsel, a *Kérők* Perfidyével játszatta. Kivüle Uray Tivadar tűnt ki Kisfaludy Károly melancholiából és optimizmusból szőtt lelkének rajzával és remekül sikerült maszkiájával. Tökés Anna és Somogyi Erzi graciózus lányfigurái, Gál józanul lelkesedő orvosa, Vízvári Mariska meggyőző, meleg életszerűsége, Rózsahegyi zamatos mokánykodása egytől-egyig hozzájárultak, hogy Kisfaludy kora és köre egy félórára meg elevenedjék. A szellemidézés sikerült, mert — szellem idézte.

A tésasszony.

Zilahy Lajos vígjátéka a Vigszínházban.

Lírikus, novellista és drámaíró dolgozott ezen a darabon. Az első adta hozzá a szívet, a második a témát, a harmadik a rutint. Kisemberek világába nyit be vele Zilahy, hol mindig örömet tartózkodik és otthonosan mozog. Színpadra belőle csak egy izben hasított ki történetet, a *Zenebohócok*-ban. De háborús témájú darabjaiban is mindig szóhoz juttatta ezt a világot, meleg, emberséges szóhoz. Aprólékos, de nagyon gazdaságos rajzzal helyezte színpadra a maga együgyű, esett, retorikátlan fájdalmú figuráit s drámáiban a földolgozott magaslátának lábánál mindig meghúzódtott egy-egy ilyen kis szentferenci virágoskert.

A *Zenebohócok*-ból is ezeket a naiv jólelkeket őriztük meg legtovább emlékezetünkben: Angyal urat, Pehely urat, Madár urat. Most *A tésasszony* egyszerű történetét is ilyen előtérbe léptetett epizódfigurákra bízta Zilahy. Vidéki városkájában ezúttal is az «albérlet» pattantja ki a szerelmi bonyodalmat, akár csak Madár úr és Fruzsina között. Csakhogy a szerelem ezúttal illegitim, sőt — démoni. A tésasszony jóra való szikvízgyártó urának fejét elcsavarja a «nagyvilági nő» allűrjeivel gyujtogató kasszatündér, míg nem a patyolatlelkű tésasszony megint bevonulhat otthagyt portájára, kiszellőztetni a szénsav-indulatú férjura rövid és dicstelen hűtlenségének megszavanyodott levegőjét. Mindez pedig nem esik meg holmi ravasz fogások árán. Tünde úr, a szeretetreméltó egoista suszter, ajánl ugyan effélet, szegény tésasszony bele is megy a nem neki való játékba, de végül a dolgot már ez sem ronthatja el: egyszerűen elérkezik a végzetét amúgy is magában hordó hűtlenségi ügyben a kedvező «pszichológiai momentum» s ez megold minden megoldandót. A démont legyűri a kisipar.

A hétköznapi dolgokban jó írói materiát lelni: Zilahynak régi specialitása. Intim varázsa, kedvessége ilyenkor elemében van. Friss életérzése elárad minden apróságon, lépésről-lépésre halad, jóízű adomákat dramatizál, minden alakjának juttat egy-egy hálás színészi pillanatot. A Vigszínház pompás előadása széltére ki is zsákmányolja ezeket a pillanatokot. Varsányi Irén eszköztelen, egyéni bája áll a középpontban; a békés örömeknek ő époly igaz megtestesítője, mint a glóriás szenvedésnek. Kürti József vígszínházi tagsága idején kevés ilyen nekivaló szerepet kapott, mint most e démonmegszálta szódivagyárosét. Hegedűs Gyula remek realista megfigyeléssel, a lélek meleg derűjével rajzolta meg a lusta élet-

örömökben sütkérező «csiszik»-et. Gombaszögi Ella az adakozó kávéházi «hivatalnoknő» obligát ordenáriságát gráciával és természetes humorral enyhítette. Az epizódban igen jó volt Maklárý «gyárigazgató» háziszolgája, Gárdonyi démon-cupringere, Somló szívdöglesztő pénzügyőre és Peti lenge fodrásza. Csak Rajnai nem igyekezett ügynök-figuráinak hosszú sorát legalább egy fikarcnyi új vonással meggazdagítani.

A napos oldalon.

Helge Krog színműve a Magyar Színházban.

Az oslói nemzeti színház dramaturgjának idáig a nevét sem ismertük. Feltehető, hogy műsorán szívesen nyit teret a franciáknak, mert darabjában szemmeláthatólag ezek hatása alatt áll. Cseppet sem új, nem is nagyon mulatságos francia témát ad elő skandináv hangon. Ez az ösztövérféltékenységi történet bizvást lejátszódnának bármely francia département-ban, csakúgy, mint itt, a fjeldek és fjordok honában. Legfeljebb amott szeretetreméltóbb emberek pergetnék le. Mert a Krog emberei — mi tagadás — nem nagyon szeretetreméltók.

A gazdag norvég földbirtokos-férj féltékeny, nem is annyira a feleségére, mint inkább annak gépirónő-korabeli, nagyvárosi «bohém» multjára. Kapja magát s megidézi ezt a multat: meghívja az asszony régi író-udvarlóját — próbatételre. Tervéből nem is csinál titkot, nyomban orrára köti azt az érdekelteknek. De a szép Esztert már nem perzseli meg a mult, az író rá sem igen néz, mert a férj hugában, a kis Wenkében, épen nem közömbös párisi ismerősére talál. Eszter nagy elhanyagoltságában egy kéznél levő régi pajtásával kezd futó flörtöt egyetlen csók erejéig. A férj ezek után a rettegett írótl keblére öleli, mint leendő sógorát,

a csokolózó pajtás pedig az ő szemében egyszerűen — nem számít.

Szerepel a darabban még egy táv-tapintatlanságban excelláló anyós, meg egy Szeverin-bácsi nevű alkoholistá életbölc, ki azonban inkább csak a bort érezteti, mint az abban lakó igazságot.

Krog darabjában van némi rutin, van benne írói ízlés is, Beke Margit szépen fordította le s Bárdos Artur nagy odaadással rendezte. Hanem azért a néző búsan gondolhat vissza a régi jó időkre, amikor a norvégek fővárosát még nem Oslónak hívták, hanem Krisztiániának s az ottani nemzeti színház drámai vezetőjét nem Helge Krognak, hanem Henrik Ib-sennek . . .

Az előadás színészi részének legnagyobb értéke a Lázár Mária mozgásban, beszédben, lélekrajzban egyaránt delikát és gazdag alakítása. Gellért Lajos is finoman, eredeti fantáziával játssza a borospoharak bölcsét, csak a maszkjában van valami felesleges plakát-túlzás. Bereginék észrevehetően nehezére esik vérmérsékletét hozzá csitítania ehhez a makrapipa-szipantások közé adagolt, egykedvű norvég féltékenységhez. Turay Ida konvencionális bakfist játszik, inkább Lenkét mint Wenkét. Zala Karola a kellemetlen anyóst még szűkségtelenül hatványra is emeli. Berczy Géza kedves és könnyed, Pethő Zoltán még nem lett föltétlenül úrrá a saját alakjának hatalmas méretein.

Az ajtó.

Nadányi Zoltán vígjátéka a Magyar Színházban.

Lírai költő írta ezt a darabot lírai költőről. De a színpad ennyi lírának a felét sem igen bírja meg s valóban az a benyomásunk, hogy a szerző a maga művészetének *színpadi* teherbírását erősen túlbecsülte. Esemény dolgában beéri annyival, hogy egy józan ház-

ság küszöbére kényszerített vidéki úrleánykának ajtaját éjnek évadján megostromoltatja egy *Éjjeli zsoldár* című, szép, szenvedélyes költeménnyel s ennek harsonazengése erőt vesz Jerikó falain : az ajtó kinyílik, az eszházasság elmarad, költő és költő-ideál «világgá megy» egymással. Hogy ebben a «világ»-ban aztán hogy fognak boldogulni, ne kérdezzük : ez a frigy nyilván csattanós cáfolata lesz a régi bölcsességnek, mely szerint nemcsak igéből él az ember ; s ha mindjárt «a szerelem örök igéje» is ez az ige.

Provinciális, borgőzös, rizstermelési és méhészeti problémákon túl még véletlenül sem lendülő környezetbe helyezi Nadányi a maga egetvívó Ständchenét. Ennek a világnak képviselője volna az öregedő észvölegény, de közte meg a csupán az irrealitások világában otthonos költő között drámailag nem hogy összeütközés, de még csak surlódás sem támad, — *omnia vincit poesis*, ha a szép Nadányi-vers el nem hangzik vala, Mariettát földbirtokkal verte volna meg a sorsa, de mert elhangzott : az eliziumi mezők felé nyílik biztató kilátása. Tamásnak, a költőnek lírájában pedig elnémulhat az eddigi vezérmotívum, az, hogy : «te is a másé leszel . . .»

A lírikus Nadányi nekünk igen rokonszenves ; az marad a színpadon is, mert ott is írói ihletből, írói eszközökkel dolgozik. Legfeljebb az esik meg rajta, aminek veszedelme az ily költőhőst szerepeltető színdarabbal szinte múlhatatlanul vele jár : a költészet nagy glorifikálásából annak valami önkéntelen lebecsülése támad, a poézisnek pusztán a *postillon d'amour* szerepe jut, mintha bizony erejének az volna legfőbb próbája, megnyílik-e szavára egy érzelmes kisleány hálószobájának ajtaja?

Bárdos Artur rendezése finom stílusérzékkel sietett a költő segítségére, az előadás jóval kevésbé. Marietta ábrándvilága nem a Honthy Hanna sa-

játképi művészi területe, neki fűszere-sebb feladatok valók. Ráday Imre a «döntő» verset szépen mondta el, de az alak rapszódikus könnyedségét tévesen intonálta : egy kissé hányaveti karikatúra lett belőle. Gózontól kedély és szeretetreméltóság kívántatott, elemében is volt teljesen. Molnár Arankában több a rutin, mint a benső derű. Gellért finom izlését dicséret illeti ; hogy vidéki magyarjának külső hitele nem volt teljes, azért a szereposztás felelős. Az epizódban Z. Molnár és Gárday kitűnő.

Ferike mint vendég.

Góth Sándor és Bús Fekete László vígjátéka a Belvárosi Színházban.

Vagyunk néhányan, kik az intim kis színházi helyiséget ott, a Belváros szívében, makacsul az előkelőbb írói törekvések otthonának szeretnők tekinteni, különösen mióta vezetése jónevű írók kezébe került. A megelőző rezsim alatt is akkor állt be az agónia, mikor valami *Sánta kutya* című, huszadrangú francia detektívregényből készült tákolmánnyal kedveskedtek, Bús Fekete László színpadi szervizálásában.

Ehhez a nem éppen ragyogó presztizsú íróhoz szegődött most szerzőtársul Góth Sándor. Neki sem ez az első lépése a darabírás terén, esztendőekkel ezelőtt már vállalt ötvenszázalékos felelősséget a *Vengerkákért*. Ezúttal egy Bús Fekete-novellában nyilván kitűnő szerepet sejdített magának is, de főleg a feleségének s így került színpadra Réti Ferike nyugdíjas vidéki szubrett édes-bús története. Mert édes-bús ez a történet — a comédie larmoyante évszázados receptje szerint : Kotzebue redivivus.

A trónjátvesztett mucai diva megszökött első urától, otthagya csecsemő kisfiát, kiből utóbb neves orvosprofesszor lett. Azóta egy színházi ex-bonvivánnal él együtt, ettől menyasszonysorba serdült leánya is van. A «kedélyes apa» elkedélyeskedti

a hozományt, mire a mama hősieken beállít előkelő fia házába, ott magához édesíti két kis unokáját, ezek kedvéért az előkelő szívek is megenyhülnek iránta s befogadják házukba. Csak-hogy «Ferike mint vendég» már csáb-éveiben is megbukott egyszer a fővárosban, a színpadon. Második vendéjátéka is kudarcra végződik, a finom úriházbán. A leányát még férjhez támogatja, de azután újra száműzi önmagát Rákosszentmihályra, a kívülről szabályszerű csirkefogó, de «alapjában» jó fiú bonviván, az «ezüst-völegény» oldala mellé.

Garasos romantika árad el itt mindenben, ha a ripacs-bájt szereted : megkapod, ha az «öszönös» nagyanyai «vonzalmat» : megkapod, ha a ponyvafírók szemével nézett polgári előkelőséget : azt is megkapod ; s ha esetleg mindezt *nem* szereted : akkor is megkapod. «Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen, und jeder geht zufrieden aus dem Haus.»

A Belvárosi Színházban legutóbb baleset ért egy nem sokat érő angol darabot, de kétséges : a játékrend mélypontját az a végleg megbukott darab jelzi-e, vagy inkább ez a *Ferike*, melynek előreláthatólag zajos sikere lesz. Ha lesz : a kitűnő előadás a bűnös benne. Góth pompás színészi munkájával derekasan expiálja írói kirándulását. Góthné szinte grandiózus a maga nemében, legfeljebb ez a «maga neme» nem igen grandiózus. Berky Lili valódivá hamisítja a talmi előkelőséget. Dayka Margit megkapóan meleg és őszinte. Kellemesen mutatkozik be egy Várady Lajos nevű új színész s valóban sokatígérőn egy Szemlér Mária nevű új színésznő.

Hamlet — eredetiben.

Az English Players vendéjátéka.

A Magyar Színház angol vendégeinek műsorából minket legjobban *Hamlet*-jük izgatott : a «hiteles» angol szö-

vegben talán új fényre gyúl a tragédia, mely színészetünkben annak bölcsőkorától mindmáig meg nem szűnt hatni, a legmagasabb csúcsok felé csigázva az előadók becsvágását és fantáziáját.

Sem ambíció, sem képzelem dolgában az angoloktól nincs mit tanulnunk, talán a szöveg tiszteletében csakugyan volna mit, a költő szavának náluk valóban nagy a becsülete, csakhogy a szövegből meg alig adnak többet — szemelvényknél. Itthon Hevesi azon van, hogy a drámának még apróbb kapcsolórészeit is lehetőleg megmentse, — Shakespeare honfitársainak még a valóban fődolgozók miatt sem igen fáj a fejük. Hihetetlen, hogy mi mindent ki nem hagynak ! Az ő Hamletjük — hogy csak találomra említsek fel egyet-mást — nem oktatja ki a színészeket mesterségük felől, nem főzi le Rosenkranzt s Guildenstern-t a fuvalával s Poloniusnak sem mutogatja a felhőt. S mindezt a — főalak szerepéből törlik ! A többiek még rövidebbre jutnak, Horatióból árnyékfigura lesz, Poloniusból száraz hivatalnok.

Ily keretekben még a legkitűnőbb színészek sem bírják kibontani a rájuk bízott feladatok íz- és színgazdagságát. De az English Players nem is kitűnő színészek. Ha sokat mondunk : kitűnő recitátorok. De egy tucat kitűnő recitátor akármily szépen mondja is fel a shakespearei blankverseket : attól még a tragédia máglyája fel nem lobban. Mr. Stirling érdekesfejű színész, merész Montefeltre-arcéllal, finom mozdulatokkal, — ha ugyan mozog. Mert kényelmes a végletekig : ha csak szerét ejtheti, leül. Minden szenvedéllyel jó adag angol hidegvért szeggez szembe, benne nagyobb emóciót még az apja szellemének bosszúra hívó szózata sem kelt : egy fokkal emelkedik — a szavalata ; ennyi az egész. Mi a Pethes cserepesajkú vacogására, az Ódry paroxizmusára gondoltunk ! Várad Aranka Opheliája is a jelentékenység merész piederstálján magasodott a

Miss Doreen Ball udvari hamupipókéje fölé!

A mi Nemzeti Színházunk deszkái egy-egy jobb Hamlet-előadáson szinte kigyúlnak az összecsapó szenvedélyek tüzeiben. A derék angolok szabatos, pontos, korrekt, kötelességtudó játéka szinte elviselhetetlenül kíméletes a közönség idegeivel szemben; mintha vezérelvük volna: «csak semmi izgalom».

A magyar kritika Hevesi Sándort akárhányszor kemény gáncsolódással is egyre többre és különbre sarkalja. Most ez egyszer legyünk fenntartás nélkül méltányosak. Shakespeare körüli buzgólkodásának legnagyobb diadala csakugyan ez az angol előadás, melyben neki — nem volt semmi része. *Nem* így rendez s *nem* ily erővel, — ez a negatívum pozitív elismerésnek is beválik.

Rédey Tivadar.

Képzőművészeti szemle.

Az *Iparművészeti Iskola* jubiláris kiállítása impozáns anyagával s a nívó emelkedettségével méltán keltett nagy hatást. Az üllői-úti palota hatalmas földszinti csarnokába ez alkalommal külön kiállítási helyiséget építettek be, mely a nagy térséget intim sarkokra, zárt interieurökre aprózta fel. A változatos anyagban minden műfaj képviselve van, mellyel a művészet az életet megszépítheti; az öncélú alkotásoktól kezdve, épületmodelleken át az új életre szépült praktikus tárgyakig. Régen láttunk kiállítást, mely ennyire szoros kapcsolatban állott a mindennapi élettel, mely ily sokféle tanulsággal szolgált volna. Elsősorban néhány teljesen berendezett polgári szobára gondolunk. Berendezésükben a praktikus tárgyak dominálnak. Ezek a kevés pénzzel kiállított, elmésen célszerű szobák bizonyára sokaknak lelkében ébresztettek addig szunnyadó vágyakozásokat. A praktikus építészeti hívei évek óta joggal hirdetik, hogy a «faragott» bútorkokkal raktárrá zsufolt, függönyökkel behomályosított középosztálylakások céljaikra teljesen alkalmatlanok, lakóik kedélyét, sőt gyakran egészségét is tönkreteszik. Sajnos, az új építészeti felháborodásban túllőtt a célon s a régi interieur helyébe oly megoldási formát ajánlott, ami talán az egészségnek jobban megfelel, de a lakályossági szempontokat épügy nem elégíti ki, mint a régi.

A bútorraktárak helyébe orvosi műtőhangulatok léptek, kopár fehér falak és csőbútorok, mely utóbbiak a nikkal baljóslatú műszerekhez hasonló ragyogásával az egyedül üdvözítő praktikumot idézték minduntalan emlékezetbe. A derű és a szín, az otthon melege és lakályosossága talán még kevésbbé jellemzi ezeket a német folyóiratokból kilépő interieuröket, mint a régieket.

Az *Iparművészeti Iskola* kiállításán néhány olyan szobát láttunk, mely a két szélsőség között jól megállja a helyét. Feloldja a zsufoltságot; szépformájú, kényelmes és egyszerű bútorkkal népesíti be a teret. Megcsökkenti a dekorációk szerepét; egy-két képpel, színes fayence-szal derűs hangulatot varázsol. Mindazoknak, akiknek a mai pénztelen időkben módjukban áll lakásuk berendezését felfrissíteni vagy épen most rendezkednek be, melegen ajánlhatjuk a kiállítás megtekintését. A tárgyak nem eladók, de tanulsággal szolgálnak. Sok oly praktikus újítást fognak találni, amit aránylag olcsón a maguk keretei között megvalósíthatnak. Ebben látjuk a jubiláris kiállítás jelentőségét s nem a képekben, szobrokban, textiliákban és porcellánokban, melyek szintén kitűnően vannak képviselve, de az interieurök harmóniájával szemben csak részletmegoldásokat mutatnak.

*